

парникових газів; сприянні розвитку поновлюваних джерел енергії; створенні сприятливих умов для розвитку технологій у галузі безвуглецевої енергетики; гармонізації систем управління споживанням вичерпних енергоресурсів; інтеграції енергетичної та кліматичної політики країн та інтеграційних угруповань.

3.2. Регіональні фінансові механізми як компонент глобальної мережі фінансової безпеки.

Сучасний стан міжнародної та національної економічної безпеки дедалі більше відчуває вплив процесів глобалізації. Однією з найбільш суперечливих та динамічних складових сучасних глобалізаційних процесів є процеси фінансової глобалізації, під впливом яких сьогодні якісно змінюються світові та національні фінансові системи та ринки, а відтак – фінансова компонента міжнародного безпекового середовища. Глобальна фінансова криза 2008-2009 рр. та її наслідки довели, що серйозною загрозою стабільного економічного розвитку країн, їх регіональних об'єднань і світу в цілому є фінансові дисбаланси. Враховуючи те, що фінансові ресурси є одними з найбільш глобалізованих ресурсів світової економіки, саме у фінансовому середовищі сьогодні формуються чинники та загрози економічній безпеці країн, які швидко поширюються за межі національної економіки. Перетворення завдання фінансової стабілізації на спільну проблему країн та регіонів світу вимагало посилення координації між національними регулюючими інститутами у цій сфері, що втілюється у формуванні розгалуженої системи міжнародних інституцій.

Водночас, незважаючи на наявність достатньо розвинутої мережі міжнародних фінансово-кредитних установ (МВФ, група Світового банку, БМР, Базельський комітет, Група G-20 тощо), самих глобальних механізмів виявилось недостатньо для вирішення специфічних

фінансово-економічних проблем того чи іншого регіону. Активізація процесів регіональної інтеграції проявляється не тільки у торговельній, але й у фінансовій сфері і викликає необхідність заснування багатосторонніх фінансових механізмів на рівні регіонів. Питання функціонування окремих регіональних фінансових механізмів, історії їх утворення та результатів роботи досліджуються, передусім, спеціалістами міжнародних фінансових установ [52; 103; 104]. Разом з тим, відсутнім є комплексний погляд на роль регіональних фінансових механізмів у глобальній фінансовій архітектурі та переваги, що отримують від їх впровадження країни-члени.

Однією з причин розробки фінансових механізмів на регіональному рівні стало невдоволення багатьох країн щодо результатів діяльності міжнародних фінансово-кредитних установ. По-перше, ці установи зазвичай пропонують країнам досить стандартні механізми врегулювання фінансових протиріч і криз без необхідного врахування регіональних особливостей. По-друге, міжнародним фінансовим інститутам стає все важче впоратися з покладеними на них завданнями. Перегрупування сил між економічними центрами світу і вільний перелив капіталу з країни в країну з використанням нових комунікаційних технологій можуть дестабілізувати світові, регіональні та національні фінансові ринки, оскільки регулювання таких великих потоків капіталу є дуже складним. По-третє, ці установи часто неспроможні у повному обсязі здійснювати фінансування країн, що переживають кризу, тим більше, що нарощування капіталу цих установ є тривалим і складним процесом. Тому альтернативним напрямом ефективного розв'язання фінансових проблем, специфічних для конкретного регіону, запобігання регіональним фінансовим кризам та досягнення стабільності фінансового розвитку є створення регіональних фінансових механізмів.

У наукових джерелах регіональні фінансові механізми також називають регіональними фінансовими ініціативами або «страховими мережами» (safety nets) [103]. Створення регіональних фінансових ініціатив обумовлене прагненням регіональних інтеграційних об'єднань мати власні гнучкі інструменти антикризового регулювання. Зазвичай регіональні фінансові механізми виконують завдання підтримки рівноваги платіжних балансів і бюджетів країн-учасниць та подолання наслідків кризи. Висока швидкість розвитку і вагомі результати діяльності окремих регіональних фінансових механізмів призвели до значного зростання їх ваги у глобальній фінансовій архітектурі та глобальній мережі фінансової безпеки. Відтак, сучасна глобальна мережа фінансової безпеки набуває вигляду чотирирівневої структури, яка включає: 1) національні резерви; 2) двобічні свопи; 3) регіональні фінансові механізми; 4) МВФ.

Причини створення регіональних фінансових механізмів у кожному конкретному випадку значно варіювалися, починаючи від невдоволення функціонуванням сучасної глобальної фінансової архітектури і міжнародних фінансово-кредитних установ і закінчуючи потребою у залученні значних фінансових ресурсів на регіональному рівні.

Сьогодні відповідні фінансові механізми діють практично у всіх регіонах світу, зокрема, найбільш розвинутими є наступні регіональні ініціативи:

– Арабський валютний фонд (АВФ) (Алжир, Бахрейн, Джибуті, Єгипет, Йорданія, Ірак, Ємен, Катар, Комори, Кувейт, Ліван, Лівія, Мавританія, Марокко, ОАЕ, Оман, Палестина, Саудівська Аравія, Сирія, Сомалі, Судан, Туніс);

– Багатостороння Чіангмайська ініціатива (МИЧМ) (Бруней, В'єтнам, Гонконг, Індонезія, Камбоджа, Китайська Народна Республіка, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Південна Корея, Японія);

- Європейський стабілізаційний механізм (ЕСМ) (країни Єврозони);
- Латиноамериканський резервний фонд (ЛАРФ) (Болівія, Венесуела, Колумбія, Коста-Ріка, Перу, Уругвай, Еквадор);
- Північноамериканська рамкова угода (НАФА) (Канада, Мексика, США);
- Південно-Азійська асоціація регіонального співробітництва (СААРК) (Афганістан, Бангладеш, Бутан, Індія, Мальдіви, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка);
- Пул валютних резервів країн БРІКС (СРА) (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка);
- Євразійський фонд стабілізації та розвитку (Вірменія, Білорусія, Казахстан, Киргизстан, Росія і Таджикистан).

Найстаріші регіональні фінансові механізми, що діють сьогодні, почали створюватися близько 40 років тому арабськими (Арабський валютний фонд) та латиноамериканськими країнами (Латиноамериканський резервний фонд). Наймолодші регіональні фінансові ініціативи створені європейськими країнами (Європейський стабілізаційний механізм) та країнами БРІКС (Пул валютних резервів). Ставлячи перед собою приблизно однакові завдання, сучасні регіональні фінансові механізми тим не менш значно різняться з точки зору змістової наповненості їх функціонування та використовуваних інструментів, як це відображено у табл.3.2. Інструменти взаємодії між учасниками регіональних фінансових механізмів можуть варіювати від більш простих форм фінансування у вигляді кредитування, надання грантів та фінансової допомоги і укладання двобічних своп-угод до створення системи багатобічних свопів. За кількістю країн-учасниць існуючі регіональні фінансові механізми також значно різняться. Найбільш чисельним наразі є Арабський валютний фонд, найменшою за кількістю учасників є Північноамериканська рамкова угода.

Таблиця 3.2

Регіональні фінансові ініціативи

Регіональний фінансовий механізм	Рік заснування, кількість країн-членів	Головні завдання	Зміст механізму та його фінансові інструменти
Арабський валютний фонд	1976 р. (22)	Коригування і гармонізація платежів країн-учасниць, боротьба з платіжними обмеженнями між членами Фонду, покращення монетарної взаємодії, сприяння розвитку арабських фінансових ринків, розвиток торговельних відносин всередині Ліги арабських держав.	1) фінансування дефіциту державного бюджету країн-учасниць; 2) резервування коштів під секторальні реформи.
Латиноамериканський резервний фонд	1978 р. (7)	Підтримка платіжних балансів країн-учасниць шляхом надання кредитів та/або гарантій по кредитах; покращення умов для міжнародного інвестування резервів країнами-учасницями; сприяння гармонізації валютних курсів, грошово-кредитної і фінансової політик країн-учасниць.	Багатобічний своп-механізм: 1) розпорядження частиною валютних резервів країн-учасниць; 2) стимулювання впровадження умовних кредитних ліній для обмеження чутливості економік, що розвиваються, до фінансових криз.
Південно-Азійська асоціація регіонального співробітництва	1985 р. (8)	Забезпечення співпраці країн-членів у соціально-економічній сфері.	Система двобічних своп-угод.
Північноамериканська рамкова угода	1994 р. (3)	Паралельна фінансова угода до угоди НАФТА.	Трибічна своп-угода
Багатостороння Чіангмайська ініціатива	2009 р. (14)	Підтримка золотовалютних резервів країн і сприяння роботі інших регіональних фінансових механізмів та організацій на кшталт МВФ.	Система багатобічних свопів
Євразійський фонд стабілізації та розвитку (до 2015 р. – Антикризисний фонд ЄвразЕС)	2009 р. (6)	Сприяння державам-учасницям у забезпеченні довгострокової економічної та фінансової стабільності і розвиток економічної інтеграції між ними.	1) фінансові кредити; 2) інвестиційні кредити; 3) гранти з частки чистого прибутку ЄФСР для фінансування державних програм у соціальній сфері.

продовження таблиці 3.2

Європейський стабілізаційний механізм	2012 р. (19)	Надання фінансової підтримки країнам Єврозони в разі фінансових труднощів.	1) стабілізаційний кредит в рамках макроекономічної адаптаційної програми (суверенна позика); 2) програма банківської рекапіталізації; 3) превентивна фінансова допомога; 4) первинна ринкова допомога; 5) вторинна ринкова допомога.
Пул валютних резервів країн БРІКС	2014 р. (5)	Запобігання або подолання короткострокових криз платіжного балансу шляхом укладення валютних свопів між центральними банками держав-учасниць.	Система двобічних своп-угод.

Розмір країн, що формують регіональні фінансові механізми, може також варіювати. Так, Латиноамериканський резервний фонд представляє собою невелике тісне співтовариство, що включає сім малих та середніх за розміром економіки країн, які пов'язані міцними соціально-культурними та економічними зв'язками та широким спектром спільних економічних інтересів. Крім створення власне ЛАРФ, ці країни за останні 60 років спромоглися впровадити механізми клірингу за внутрішньорегіональними розрахунками та заснувати два банки розвитку. Більше того, членами навіть одної регіональної фінансової ініціативи можуть бути різні за розміром країни. Зокрема, з 14 країн, що формують Чіангмайську ініціативу, на частку Китаю, Гонконгу та Японії припадає 64% фінансових внесків до АСЕАН+3, що відображає значну вагу економіки цих країн. Враховуючи розмір зазначених країн, вони виступають переважно у якості донорів, а не позичальників. Водночас, частка їх квот підкреслює важливу функцію регіональних фінансових механізмів як засобу управління регіональними вторинними ефектами і

врегулювання наслідків проблем, що виникли поза межами регіону. Використання можливостей регіонального фінансового механізму дозволяє зрівноважити внутрішні регіональні торговельні та інвестиційні потоки, що виникли внаслідок проблем у малих та середніх країнах, а відтак, – досягти стабільності регіонального розвитку.

Іншою перевагою, що отримують країни від створення регіональних фінансових механізмів, є зростання можливостей отримання ними доступу до більш дешевих фінансових ресурсів. Так, Латиноамериканський резервний фонд має більш високий кредитний рейтинг порівняно з окремими країнами-членами, завдяки чому може залучати на фінансових ринках кошти за більш низькими цінами та розподіляти отримані ресурси у відповідності до регіональних потреб і пріоритетів.

В процесі функціонування регіональних фінансових механізмів їх завдання та функції часто перетинаються із напрямками діяльності міжнародних фінансово-кредитних установ, зокрема, МВФ. З метою підвищення ефективності глобальної мережі фінансової безпеки необхідним є більш чітке узгодження діяльності МВФ та регіональних фінансових механізмів і розподіл повноважень між ними. Так, зважаючи на відносно невеликий розмір фінансових ресурсів, якими розпоряджуються регіональні фінансові механізми, їм доцільно діяти до розгортання кризи або на початкових її етапах, коли витрати на реалізацію антикризових заходів є меншими. Впровадження програми МВФ може потребувати більше часу і має застосовуватися за умов невідомості заходів, реалізованих регіональними механізмами. Крім того, регіональним фінансовим механізмам доцільно зосередитись на підтримці відносно невеликих країн, які не відчують постійної потреби у фінансуванні і економічні кризи у яких не справлятимуть помітного впливу на економіку відповідного регіону або світове господарство в цілому. З іншого боку, МВФ

спроможний працювати з великими країнами, реалізація антикризових заходів в яких є більш витратною і фінансові дисбаланси в яких можуть суттєво вплинути на світову фінансову архітектуру.

Отже, оптимальним напрямом укріплення глобальної мережі фінансової безпеки є подальший розвиток у її структурі регіональної складової у вигляді регіональних фінансових ініціатив і активізація взаємодії між глобальними та регіональними фінансовими механізмами. Вже існуючі регіональні фінансові механізми довели свою необхідність як з точки зору їх сприяння розвитку інтеграційної взаємодії в регіонах світу, так і з позиції їх ролі у антикризовому врегулюванні фінансових дисбалансів країн. Зважаючи на інтенсивний розвиток процесів регіональної інтеграції, зокрема, і у фінансовій сфері, у майбутньому, найімовірніше, відбудуватиметься подальше укрупнення регіональних фінансових механізмів та зростання їх ролі у світовій фінансовій архітектурі.

3.3. Освіта як фактор забезпечення соціальної безпеки та сталого розвитку.

Сучасні глобальні перетворення охопили не тільки економічні, а й інші процеси, що відбуваються у сферах людської діяльності [116]. Глобалізація є складним та амбівалентним процесом, наслідки якого можна розглядати як позитивні, так і негативні. Розширення доступу до нових знань, мультикультуралізм, нові можливості, що виникають у наслідок спільного використання ідей та реалізації спільних дій – все це дозволяє визначати позитивний вплив глобалізаційних процесів на розвиток людства. Однак, з іншого боку, саме під впливом глобалізації у суспільстві ще більше загострилась проблема бідності та низького рівня життя, вимушеної та примусової міграції, загострення конфліктів та послаблення безпеки (починаючи від